

Kuljeta, kannusta ja konkurssi

Lasten harrastamisen kustannukset ja Hopen harrastustuki

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

Hope

YHDESSÄ & YHTEISESTI

Kuljeta, kannusta ja konkurssi

Lasten harrastamisen kustannukset ja Hopen harrastustuki

Petri Paju

Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu
2/2022

Sisällys

	Tiivistelmä	4
1.	Johdanto	5
	Kyselyiden toteuttaminen ja vastaajat	7
	Liikunta eri muodoissaan dominoi	9
	Yhdeksän syytä, miksi harrastukset ovat tärkeä aihe nyt	9
2.	Harrastusten hinta ja kulujen jakautuminen	12
	Paljonko on paljon?	14
	Kulujen jakautuminen	16
	Miten suuren osan harrastustuki kattaa kaikista kuluista?	17
3.	Järjestölähtöinen tukeminen	19
	Tieto järjestöjen tarjoamasta tuesta tulee tutusta lähteestä	21
	Harrastamisen taloudellinen eriarvoisuus näkyy perheille ja vapaaehtoisille	22
	Järjestötoimija on inhimillinen mahdollistaja	24
	Väliaika	27
	Lähteet	32

Tiivistelmä

Lastensuojelun Keskusliitto ja HOPE toteuttivat kaksi harrastustoimintaan liittyvää kyselyä. Erityisesti kyselyissä keskityttiin harrastamisen kustannuksiin. Kyselyyn vastasi vanhempi 362 perheestä. Vastaajissa koettu taloudellinen niukkuus oli odotetusti yleistä. Vastaajien joukossa oli myös yhden vanhemman perheitä huomattavasti suurempi osa, kuin perheissä yleensä.

Harrastamisen kustannukset ovat nousseet viimeisten vuosien aikana. Erityisen nopeaa nousu on ollut kilpailullisessa urheiluharrastamisessa. Kyselyn perusteella harrastamisen kustannukset kaksinkertaistuvat, kun siirrytään leikkimielisestä tavoitteelliseen ja kilpailulliseen toimintaan. Harrastamisen kustannukset erityisesti liikunnassa nousevat huomattavasti myös iän myötä. Ne kaksinkertaistuvat muutamassa vuodessa alakoulun loppuluokilta eteenpäin.

Vanhemmilla on melko yhtenävä käsitys kohtuullisista kustannuksista riippumatta siitä, mitä heidän lastensa harrastaminen maksaa. Sopivana hintana pidetään noin 50 euroa kuukaudessa. Toteutuneet kustannukset vaihtelevat huomattavan paljon iän, alueen, harrastuksen ja harrastuksen intensiteetin mukaan. Toteutuneet kustannukset liikunnassa ovat lähes aina yli 50 euroa kuukaudessa.

Harrastustukea saaneet perheet kertovat, että tuki on mahdollistanut perheen lasten harrastamisen. Heille järjestön tarjoama tuki on hyvä vaihtoehto avun järjestämiseksi. Perheiden näkemyksen perusteella harrastamisen esteet ovat ensisijaisesti taloudellisia. He eivät koe yleisesti ulkopuolisuutta harrastuksissa. Harrastusten lopettaminen taloudellisten syiden takia on valitettavan yleistä.

Lähes kaikki lapset harrastavat jotain. Kustannusten takia kaikki eivät pysy edes aloittamaan eniten kiinnostavaa harrastusta. Toisinaan läheinen ja kavereiden kanssa jaettu harrastus joudutaan lopettamaan taloussyistä. Harrastustuki on perheiden palautteen perusteella hyvin kohdentuva ja vaikuttava tapa tukea perheitä. Lasten näkökulmasta harrastamisessa on nykyisin kysymys normaalin lapsuuden elämisestä, ei ylellisyydestä.

SELVITYKSEN TAUSTALLA

Selvityksen aineisto kerättiin toteuttamalla kaksi verkkokyselyä keväällä 2022. Ensimmäinen kysely oli suunnattu perheille ja tähän saatiin 362 vastausta. Toinen kysely oli suunnattu Hope ry:n vapaaehtoisille ja tähän saatiin 18 vastausta.

AVAINSANAT

harrastustoiminta, harrastus, harrastustuki, vapaa-aika, kansalaisjärjestöt, liikunta, kansalaisyhteiskunta

1. Johdanto

Lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastusten hinnat ovat nousseet ainakin 20 viime vuotta. Aiheesta on tehty selvityksiä kyselemällä harrastajilta ja seuroilta sekä tarkastelemalla harrastusten hintoja järjestäjien tarjoamista julkisista lähteistä, lähinnä nettisivuilta (esim. Puronaho 2012, Jarva ja Keronen 2021, Remes 2022, Jalkapallon harrastamisen hinta). Niin ovat nousseet kaikki muutkin hinnat, eivätkä kaikki harrastukset poikkea yleisestä hintojen noususta. Perinteikäs partio tai 4H ovat edullisia harrastuksia edelleen, ja toisaalta harrastamisen Suomen mallilla on pyritty tarttumaan asiaan. Myös taiteen perusopetuksen hintataso on vakaa, ja sitä voi luonnehtia kohtuulliseksi (Mitä harrastukset maksavat... 2017, OKM 2016, Luoma 2020).

"Erityisen hankalassa asemassa ovat perheet, joiden lapsi on pärjännyt erityisen hyvin jossakin lajissa ja mukaan on tullut kalliita kisamatkoja, mutta seura/laji on sellainen, että siinä ei ole vapaapaikkoja." - Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Kun puhutaan nopeasti kasvavista kuluista, puhutaan lähinnä liikunnasta ja urheilusta sekä niiden sisällä erityisesti kilpailullisesta urheilusta. Liikuntaharrastamisen hinnoista on myös saatavissa eniten tietoa. Kustannustason nousulle on olemassa selkeät syyt. Kohonneet hinnat tarkoittavat myös tasokkaampaa valmennusta paremmissa olosuhteissa, mitä harrastajat ovat varmasti myös toivoneet. Nykypäivän laatua ja eilisen hintoja on vaikea sovitaa yhteen ilman merkittävää subventiota. Ongelma on, että kustannustaso nousee yhä suuremman joukon ulottumattomiin. Hintatason muutoksissa on myös suurta alueellista vaihtelua.

Harrastamisen ohkeen on myös muodostunut oma liitännäiselinkeinojen rypäs: tarjolla on yksityistunteja, leirejä, aina parempia varusteita jne., vaikka elämme kuitenkin edelleen enimmäkseen "viattomuuden aikaa" (vrt. Hyman, 2013). Yksi tulkinta on, että harrastamisen kustannukset ovat nousseet, mutta rajuin nousu kohdistuu pelaajatuotantoon eikä perinteiseen harrastamiseen.

Tässä raportissa esitellään tulokset Hope ry:n ja Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyönä toteuttamista kyselyistä. Laajemman selvityksen aineisto täydentyy haastatteluilla, joista raportoidaan toisaalla. Kyselyn tavoitteena oli tuottaa tietoa lasten ja nuorten harrastuksista, erityisesti harrastamisen kustannuksista. Raportissa tarkastellaan myös järjestölähtöisen avustamisen erityispiirteitä. Raportin nimi viittaa paljon käytettyyn sanontaan "Kuljeta, kannusta ja kustanna", johon tiivistyvät junioriurheilijan vanhempien keskeiset tehtävät. Sanonta kertoo osaltaan myös muutoksesta: listassa ei ole sellaisia tehtäviä kuin "Valmenna, ohjaa tai opasta".

"Välillä tuntuu, ettei minulla pienituloisena ole oikeutta antaa lapsen saada sitä parasta mahdollista valmennusta, vaan että pitäisi harrastaa tulojen mukaan. Mikäli siirrymme harrastusten tasossa alaspäin, on erittäin todennäköistä, että lapseni menettää kiinnostuksen urheiluun, koska hän urheilee menestyäkseen ja saadakseen siitä ammatin. Juuri nyt en tiedä, kuinka selvitä kesän yli, mutta teen kaikkeni mahdollistaakseni lapselleni parhaan opin matkalla kilpaurheilu-uraan, mikä hänen

suuri toiveensa on." - Kyselyyn vastannut vanhempi

"Lähes kaikki lapseni kaverit löytyvät harrastusten parista... Ainakin meillä koulu sujuu hyvin, koska vapaa-ajalla on mahdollista tehdä asioita, joita rakastaa. Enemmän ja enemmän kustannuksia tulee pelireissuistajo pelkän bensiinin hinnankin vuoksi. Koska lapseni taidoiltaan on joukkueidensa 10 parhaan joukossa, on pelimatkoja 1-2 kuukaudessa ja ne suuntautuvat yli maakuntarajojen. Osa matkoista on yön yli kestäviä eli joudumme maksamaan myös majoituksesta." - Kyselyyn vastannut vanhempi

"Kun yhden aikuisen taloudessa saa harrastustukea monelle lapselle, on se todella merkittävää varsinkin, kun harrastamisen mahdollisuutta arvostetaan meillä jo perheessäkkin. Se luo tasa-arvoa, terveyttä ja hyvinvointia, mahdollisuutta saada harrastaa lähtökohdista huolimatta." - Kyselyyn vastannut vanhempi

Kyselyiden toteuttaminen ja vastaajat

Kyselyt toteutettiin verkkokyselynä 21.3. – 1.4.2022. Perheiden kyselyn avoin kyselylinkki lähetettiin 1 208 sähköpostiosoitteeseen. Vastauksia saatiin 362, suuntaa antava vastausprosentti on 30. Vastausprosentti on näinkin lasketuna kohtuullisen hyvä. Ei ole tiedossa, kuinka suuri osa viesteistä saavutti vastaanottajan tai se, kuinka suuri osa avasi viestin.

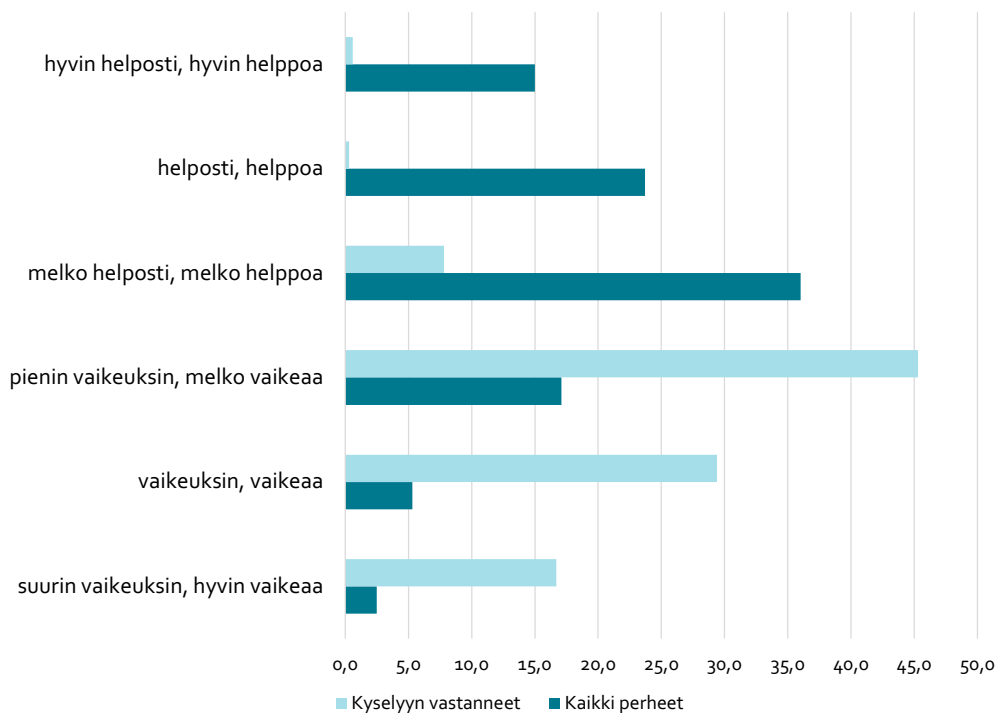
Toinen kysely lähetettiin Hopen vapaaehtoistoimijoille. Tähän kyselyyn saatiin 18 vastausta. Kyselyiden sisältö oli pääosin erilainen, mutta niissä oli myös yhteisiä kysymyksiä. Tässä raportissa esitellään ensisijaisesti perheiden kyselyn tuloksia. Kiitos kaikille kyselyyn vastanneille.

Perheiden kyselyn vastaajien taustatiedoista kysyttiin kotimaakunta, sukupuoli, perhetyyppi ja koettu taloudellinen toimeentulo. Kyselylinkkejä lähetettiin jokaiseen Manner-Suomen maakuntaan, niin kuin Hopella on myös toimintaa. Vastauksia saatiin selvästi eniten Uudeltamaalta (n=164, 47 % kaikista), toiseksi eniten Pirkanmaalta (70/20 %) ja melko paljon myös Pohjois-Pohjanmaalta (42/12 %). Neljästä maakunnasta vastauksia ei saatu lainkaan ja yhdestä maakunnasta saatiin vain yksi. Edustettuina olivat väkiluvultaan pienet ja suurimmat maakunnat.

Tällaisissa kyselyissä vastaajista usein valtaosa on naisia. Näin oli tälläkin kertaa: vastaajista yhdeksän kymmenestä ilmoitti sukupuolekseen naisen. Yhden vanhemman perheen merkitsi perhetyypiksi 55 %. Kaikista suomalaisista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä on 23 %, joten yliedustus on huomattava. Tämä selittää osittain myös vastaajien sukupuolijakaumaa, tosin myös kahden vanhemman perheiden vastaajista 85 % oli naisia. Miesvastaajista yli kolmasosa oli yhden vanhemman perheistä, naisista 57 %.

Harrastustukea myönnetään siksi, että perheellä on muuten vaikeuksia selvitä harrastuskustannuksista. Odotusten mukaista oli, että vastaajien taloudellinen tilanne on keskivertoperhettä tiukempi. Yli kolme neljäsosaa suomalaisista lapsiperheistä sanoo tulevansa toimeen melko helposti tai sitä paremmin. Vastaajien joukossa osuus oli 8,7 %. Vastaavasti kaikista lapsiperheistä toimeentulonsa kokee erittäin vaikeaksi tai vaikeaksi 6 %, vastaajista vertailukelpoinen osuus oli 46 %. Erot ovat suuria, mutta eivät kovin yllättäviä.

Vastaajajoukko on erilainen kuin muissa vastaavissa harrastusselvityksissä. Puronaho (2012) kertoo, että selvitystä varten toteutetun kyselyn vastaajakotitalouksien keskitulo oli lähes 90 000 € vuodessa. Jarva ja Keronen (2021) puolestaan kertovat heidän aineistonsa perheiden mediaanitulon olleen yli 77 000 € vuodessa, aineisto oli kerätty Keski-Suomessa. Tässä käsiteltävän kyselyn vastaajien tulotaso lienee huomattavasti alempi, tuloja ei euromääräisenä kysytty.

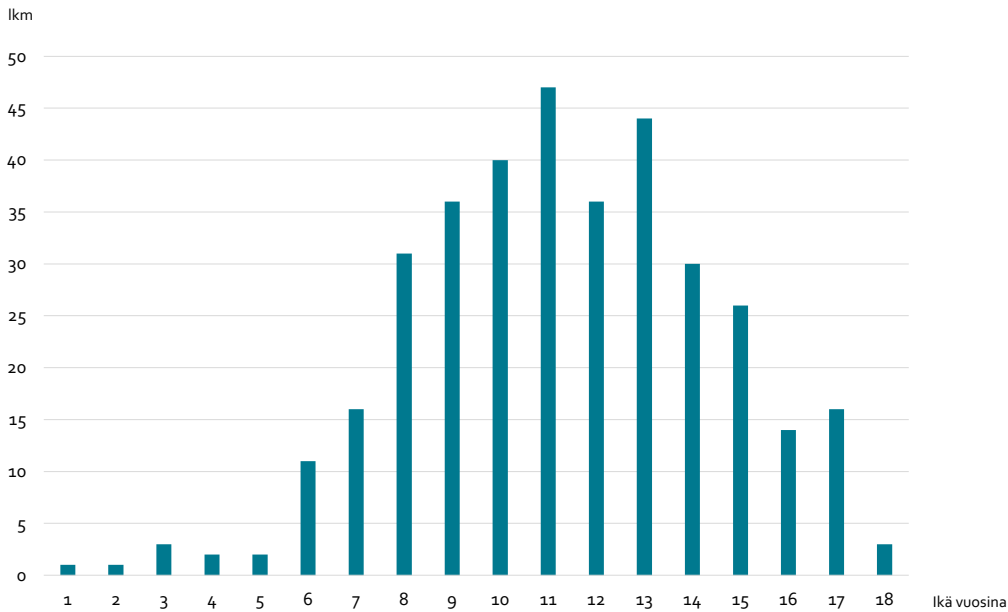

KUVIO 1

Kyselyyn vastanneiden ja suomalaisten lapsiperheiden koettu taloudellinen toimeentulo. Prosenttia vastanneista. Vertailutieto Tilastokeskus, Elinolotilasto, 2019.

Kyselyyn vastasi ilahduttavan moni harrastustukea saanut. Tätäkin kuvaavampaa on, että heistä 77 eli 21 % kaikista ilmaisi halukkuutensa kertoa tilanteestaan vielä haastattelussa. Mielenkiintoista kyllä, miesten osuus haastatteluun ilmoittautuneista oli paljon suurempi kuin kyselyyn vastanneista. Tässä raportissa olevat suorat lainaukset ovat kyselyn avovastauksista, joita kertyi 295 (81 % kyselyyn vastanneista).

Hieman alle puolessa perheistä (49 %) harrastustukea saaneita lapsia oli enemmän kuin yksi. Kuvio 2 esittää harrastustukea saaneiden lasten ikäkauman niin, että vastaajan perheestä oli mukana joko ainoa lapsi tai se lapsi, jolle vanhemman arvion mukaan tuella oli ollut eniten merkitystä. Harrastustukea saaneita lapsia oli eniten ikäryhmässä, jossa harrastamisen tiedetään olevan yleisintä. Murrosikä, yläkouluun siirtyminen ja harrastusten hintojen muutokset harventavat harrastajamääriä alakoulun loppuvaiheen jälkeen.

KUVIO 2

Harrastustukea saaneiden lasten ikäjakauma.

Liikunta eri muodoissaan dominoi

Harrastustuki kohdistuu pitkälti erilaisiin liikunnan muotoihin. Tämä on odotettua jo sen perusteella, että liikunta on lasten ja nuorten parissa hyvin suosittua ja toisinaan hintavaa. Harrastusta kysyttiin luokitellulla muuttujalla, jossa viimeisenä oli vaihtoehto muu. Tähän kohtaan tuli useita mainintoja ratsastuksesta. Eniten mainintoja (146/41 %) sai vaihtoehto liikunta/urheilu seurassa harrastemielessä. Toiseksi suosituin oli liikunta/urheilu seurassa kilpailullisin tavoittein (115/32 %). Lajeista suosituimpia olivat avovastausten perusteella jalkapallo ja jääkiekko. Tanssi oli omana vaihtoehtonaan ja sai mainintoja 22 (6 %).

Lähes kolme neljästä ilmoitti siis harrastukseksi liikunnan urheiluseurassa. Liikunnallisia mainittuja harrastuksia olivat lisäksi ratsastus ja parkour. Liikuntaharrastukset muodossa tai toisessa, ohjattuina ja vähemmän ohjattuina kattoivat noin 90 % koko tuettujen harrastusten kirjosta. Omatoimisia liikuntaharrastuksia olivat mm. laskettelu ja kuntosaliharjoittelu. Musiikkiharrastukset (18/5 %) olivat suurin ryhmä sellaisista harrastuksista, joita ei perinteisesti lasketa liikunnaksi.

Hopen keräämien tietojen perusteella liikuntaharrastusten osuus kyselyyn vastanneista oli samaa luokkaa kuin tukea saaneiden joukossa.

Yhdeksän syytä, miksi harrastukset ovat tärkeä aihe nyt

Vapaa-aika ja harrastaminen saattavat tuntua vähäpätöisiltä aiheilta vakavien asioiden, kuten koulun, rinnalla. Suurin osa lasten ajasta kuitenkin on vapaa-aikaa. Harrastaminen on sekä lasten että koko yhteiskunnan näkökulmasta jotain aivan muuta kuin mitä se oli sukupolvi tai kaksi aiemmin. Boomereiden lapsuudessa riitti, että harrastus piti pois kadulta. Sen tehtävän hoiti myös kerho, jossa tekemisen kohde vaihteli.

Seuraavassa on yhdeksän tiivistä perustelua sille, miksi teema on tärkeä nyt ja samalla erilainen kuin joskus aiemmin, vaikka puhuisimme siitä samalla vanhalla nimellä.

1. Tietystä näkökulmasta, joka oli aikanaan hyvin yleinen, vapaa-aika tyypistyi työvoiman uusintamiseksi. Aika työn ulkopuolella oli sitä, että valmistauduttiin seuraavaan työpäivään, jossa tuotettiin arvoa ja lisäarvoa. Tämä on hyvin kaukana nykypäivän lasten näkökulmasta, mutta viimeiset kaiut tästä ajattelutavasta ovat edelleen keskuudessamme. Vapaa-aika ei vain lataa työhön tai kouluun, usein siitä toivotaan tulevan itselle työ. Kun levätään, jotkut palautuvat enemmän harrastusten rasituksesta kuin koulun rasituksista. Kun ammatinvalintakin usein tiivistyy ”oman jutun” etsinnäksi, tullaan lähelle harrastamisen lähtökohtia.

2. Edelliseen liittyen harrastukset eivät lasten näkökulmasta välttämättä edes kuulu vapaa-aikaan. Tästä kannattaakin kysyä harrastavalta lapselta. Osa harrastuksista on niin tavoitteellisia, että niihin käytetään perheen aikaa, rahaa ja energiaa saman verran kuin kouluunkin. Harrastaminen voi olla kuin valinnaisaine, johon vain satsataan paljon enemmän. Vapaa-aika ei määrity työajan tai koulun kautta, vaan siihen liitettyjen intohimojen ja kehittymisen kautta. Tavoitteellisuus, tasoryhmät, testit, try outit, erikoishaku erikoislukioon – lista ei tuo mieleen pelkkää rentoutumista omilla ehdoilla.

3. Urheilu ja kulttuuri ovat entistä enemmän ammatteja. Joskus kauan sitten jääkiekon pääsarjapelaajien tiedoissa oli mukana ammatti, joka oli useimmiten palomies tai myyjä. Nyt on toisin: ammattiurheilu on ilmiönä laajentunut ja laajentuu ehkä edelleen. Harrastukset, tai osa niistä, ovat muodostuneet jopa koulutusjärjestelmän sisään ja oheen omaksi väyläksi ammattiin (Tolonen & Aapola-Kari 2022). Ammattia ei valita yksinoikeudella rakennetusta Opetushallituksen menusta, eikä koulutuksen ulkopuolisuus ole aina syrjäytymisen merkki tai edes riski. Ammattilaisurheilu on miehille paljon todennäköisempi tulevaisuudenkuva kuin naisille. Kulttuuripuolella mahdollisuudet jakautuvat tasaisemmin.

4. Boomereiden lapsuudesta tuttu asetelma, jossa harrastetaan kesälajeja kesällä ja talvilajeja talvella, on jäänyt menneisyyteen. Suomessa rakennettiin jäähalleja yli 12 hallin vuosivauhdilla yli vuosikymmenen ajan 1990-luvun alusta (Isotalo, 2016). Monet muutkin palloilulajit ovat muuttuneet yhden vuodenajan lajeista ympärivuotisiksi, millä on ymmärrettävät seuraukset hinnoitteluun. Harrastaminen siirtyy osin pois luonnon armoilta, mutta päättyy kovaan kisaan alkuillan vuoroista. Käsiytyä harrastamisen oikeasta hinnasta ei aina vastaa sen todellisia kustannuksia. Samalla erityisesti liikunta ottaa askelia kansalaistoiminnasta hyödykkeeksi hyödykkeiden joukkoon. Paine erikoistua yhteen lajiin lisääntyy. Soveltuvien osin tämä pätee myös kesäteatteriin.

5. Mahdollisuus harrastamiseen on lapsille köyhyystutkijoiden (Hakovirta ja Rantalaiho, 2012) arvioiden mukaan normaaliin lapsen elämään kuuluva perusasia, ei ylellisyys: ”Tutkimukseen osallistuneet lapset kokivat harrastukset yleisesti normiksi eli sellaiseksi asiaksi, jonka pitäisi kuulua jokaisen lapsen elämään” (emt.). Harrastus rinnastuu puhelimeen

ja omaan tilaan ja on osa lapsuuden peruskattausta. Vastaavasti se, ettei voi harrastaa, on poikkeuksellista. Omasta halustaan voi olla harrastamattakin, mutta jos se tapahtuu rahanpuutteen vuoksi, se on ongelmallista.

6. Harrastaminen on valtavan yleistä. Vapaa-aikatutkimuksen mukaan harrastavien osuudet ovat korkeimmillaan reilusti yli 90 % ikäluokasta (Harrastamisen äärellä, 2021). Kouluterveyskyselyssä päästään eri sanamuodolla lähelle 90 %. Harrastaminen on siis lähes yhtä yleistä kuin koulunkäynti. Koulun varainkeruusäännöt ja -käytännöt ovat hyvin tiukat, mutta harrastusten turnausmatkat ja leirit ovat villi kenttä. Perheiden taloudellisessa tilanteessa olevat erot tulevat näkyviksi harrastuksissa, ja lapset osaavat eroja myös tulkita. Jalkapallokenkien laatu ja hinta eivät ole vaikeammin tulkittava asia kuin puhelimien.

7. Kun halutuimpien koulujen keskiarvorajat lähestyvät teoreettista maksimia, hakijat erottuvat muilla tavoin. Harrastamisella tehdään eroja myös parhaiten pärjäävien välillä (Bernelius ja Huilla, 2021, 85). Erityislukioiden painotuksista yli puolet ovat suoraan perinteisesti harrastuksiksi katsottavia toimintoja, lähinnä urheilua, musiikkia ja ilmaisua.

8. Lasten harrastukset ovat enimmäkseen lasten harrastuksia mutta eivät pelkästään lasten. Mokkapalahelvetti, futisäidit jne. ovat termejä, jotka kertovat muusta. Television sketsiohjelmat ovat tämän havainnoineet tarkasti, tutkimus tulee ehkä askeleen perässä. Realismi ei pidättelee kaikkia vanhempia. Jääkiekkoilevan myöhäisteinin harrastus on tullut maksamaa helposti 50 000 € (Ojala 2021). Harrastaminen on silloin koko perheen/suvun asia.

9. Harrastamisen maantieteelliset ja kustannusten maksimirajat ovat siirtyneet uusiin ulottuvuuksiin. Turnaukset ja esiintymismatkat ulkomailla eivät ole enää vain huippujen yksinoikeus. Mitä paremmin lapsi menestyy ja mitä kalliimmassa lajissa, sitä suurempi todennäköisyys, että vanhemman palkka ei vain yksinkertaisesti enää riitä. Kilpailullisesti suuntautuneet lapset ja vanhemmat voivat suhtautua yksityistunteihin suhteellisenä kilpailuetuna: ei olisi varaa ostaa mutta ei myöskään olla ostamatta. Sukupolvessa kymmenet kilometrit turnausmatkoissa ovat vaihtuneet sadoiksi. Junioreiden leirityksissä ensimmäiset joukkueet ovat vaihtaneet jo tuhansissa kilometreissä mitattaviin etäisyyksiin kotoa.

2. Harrastusten hinta ja kulujen jakautuminen

Kaikkien vastaajien ilmoittamien harrastusten kuukausikustannusten keskiarvo oli tarkalleen 126,90 €. Kyselyissä on useita mahdollisia virhelähteitä, joten tuloksia ei kannata tarkastella euron tarkkuudella. Lisäksi keskiarvo ei ole ihanteellinen tunnusluku kuin harvoin, jatkossa käytetään lähinnä mediaanihintoja. Hinta-arviot käytiin läpi yksi kerrallaan. Osaan vastauksista tehtiin muutoksia niin, että arviot kuukausikuluista vastaavat yhteenlaskettua arviota säännöllisistä kuluista, varusteista ja matkoista ja leireistä edes osapuulleen. Osa vastauksista poistettiin kokonaan. Kyselyn tulokset ovat kaiken kaikkiaan linjassa muiden vastaavien kanssa. Hinnoissa on suurta hajontaa, ja hyvin korkeat mutta suhteellisen harvinaiset luvut nostavat keskiarvoja. Mediaanikuukausihinta, eli jonon keskimäinen, samasta aineistosta on 85 €.

Vastaajilta kysyttiin kuukausihinnan lisäksi aktiivisten harrastuskuukausien määrää. Arvioitujen kuukausikustannuksen ja kuukausimäärän perusteella arvioitujen vuosikustannusten mediaani oli 800 € ja keskihinta 1 208 € eli hyvin lähelle sata euroa vuoden jokaisessa kuukaudessa. Se on hieman enemmän kuin ensimmäisestä lapsesta maksettava lapsilisä. Harrastuksille on ominaista, että lapset eivät innostu niistä perheen budjettirajoitteen asettamissa rajoissa. Ilmoitetut harrastuskulut eivät ole sen pienemmät perheissä, jotka kuvaavat toimeentuloaan vaikeaksi. Pieni ero asettuu niin päin, että niukkimmin elävät kertovat suuremmista harrastuskuluista. Harrastuskulut voivat olla koetun niukkuuden osasyynä.

Harrastusten kustannuksia käsittelevissä selvityksissä päädytään poikkeaviin arvioihin toteutuneista hinnoista. Arviot kustannuksista vaihtelevat, vaikka tavoittelisi tietyn ikäisen harrastajan kustannuksia samassa harrastuksessa. Johtopäätös on, että yleisesti kustannusten arvioiminen on suuntaa antavaa, mutta ei kovin täsmällistä. Vaihtelua on harrastuskohtaisesti, alueellisesti ja harrastajan iän mukaan niin paljon, että mikään yksi luku ei kuvaa kokonaistilannetta erityisen hyvin.

Liikuntaharrastusten sisällä harrasteliikunnan ja kilpailullisen urheilun välillä ero on suuri lähteestä riippumatta. Hyppy harrasteliikunnasta kilpaurheiluun karkeasti laskettuna tuplaa kustannukset niin tämän kyselyn kuin esim. Puronahon (2012) selvityksen perusteella. Kilpailullisesti urheilevien kuukausikustannusten mediaani tässä aineistossa oli 150 € ja harrastepohjalta liikkuvien 70 €. Näiden keskinäinen suhde on lähes sama kuin aiheesta tehdyssä eniten siteeratussa selvityksessä (Puronaho, 2012).

Tämän kyselyn aineistossa 8-vuotiaiden ja nuorempien harrastuksen vuosikulujen mediaani oli 480 €. 9–11-vuotiaiden vastaava kulu oli 690 € ja 12-vuotiailla ja vanhemmilla mediaani oli 1 200 €. Kulut nousivat yli kaksinkertaisiksi nuorimmasta ikäryhmästä vanhimpaan. Keskihinnat olivat huomattavasti mediaanihintoja korkeampia. Kun harrastajat jaetaan iän lisäksi kolmeen ryhmään (kilpailiikunta, harrasteliikunta, muut), pienimmillään vuosikulujen mediaani oli 360 € alle 9-vuotiailla, jotka eivät harrasta liikuntaa. Korkeimmillaan se oli yli 12-vuotiailla, jotka harrastivat kilpailullista urheilua (1 800 €).

Kymmenen vuotta sitten kilpaurheilun kustannukset olivat Puronahon selvityksen perusteella noin 400 €/kk siinä iässä, jossa harrastaminen on yleisimmillään. Puronahon selvityksen kyselyaineisto on tiettävästi laajin lajissaan. Selvityksessä saadut hintatiedot ovat korkeampia kuin muissa vastaavissa kyselyissä. Ero selittyy osittain sillä, että selvityksessä käytetyt

keskihinnat ovat yleensä korkeampia kuin mediaanihinnat, niin kuin tämänkaltaisissa kyselyissä yleensä. Aiemmin mainittu vastaajien tulotaso selittää eroa varmasti tätäkin enemmän. Edellä mainittu keskivuosikustannus (1 208 €) on pienempi kuin mikään Puronahon selvityksen kustannuksista missään lajissa, missään ikäryhmässä tai millään kilpailullisuuden tasolla.

Maltillisempia arvioita hinnoista on saatu esim. Keski-Suomessa toteutetussa kyselyssä (Jarva ja Keronen 2021) ja laajassa jalkapallon hintoja selvittäneessä kyselyssä (Jalkapallon harrastamisen...). Remeksen (2022) tuore arvio 10-vuotiaan harrastejalkapalloilijan kustannukset on 57 €/kk, mikä on lajissaan edullisimpia arvioita. Esim. taiteen perusopetuksen lukukausimaksut kuukausille tasaisesti jaettuna ovat joitakin kymppijä. Vuositasolla yli tuhannen euron maksuja kerätään joissakin musiikin ja tanssin alan opinnoissa (Luoma, 2020).

"Osa harrastuksista on äärettömän kalliita (taitoluistelu, cheerleading) – Cheerleadingin suosio on kasvanut." – Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Paljonko on paljon?

Jos käytännössä lähes kaikki nuoret kertovat harrastavansa jotain, onko tässä jokin ongelma? Eivätkö suuret osuudet nimenomaan kerro siitä, että kaikilla on varaa harrastaa? Harrastamisen yleisyys on positiivista ja kertoo myös siitä, että edullisia ja ilmaisia harrastuksia on tarjolla. Kirjastot palvelevat, tietotekniikka avaa mahdollisuuksia, ja perinteinen järjestötoiminta on edelleen kohtuuhintaista. Ongelmallista on lähinnä se, että toiset harrastavat mitä haluavat ja toiset sitä mihin on varaa. Jos harrastukset olisivat muusta elämästä irrallinen saareke, jossa palaudutaan koulutyöstä (joka yksin on tärkeää) ja joka pitää poissa ongelmista, kovin merkittävää ongelmaa ei ehkä olisi.

Euro on hyvä mittaväline ja se on jokaiselle tuttu. Tieto siitä, että harrastus maksaa 150 €/kk on helppo ymmärtää, on itsellä lapsia ja harrastuksia tai ei. Kulut ovat jotain suhteessa tuloihin ja käytettävissä oleviin varoihin. Kuluttajatutkimuskeskus on laatinut kohtuullisen minimin viitebudjetiteja vuodesta 2010, viimeisin päivitys on vuodelta 2021 (Lehtinen, 2021). Viitebudjetissa kahden aikuisen ja kahden lapsen perheen vapaa-ajan menoiksi on arvioitu 129 €/kk, mitä luonnehditaan pieneksi – ihan aiheesta. Summa olisi jotakuinkin riittävä yhden lapsen harrastuksiin, mutta sen ajatellaan kattavan kahden lapsen koko vapaa-ajan liikkumisineen, kulttuurierineen ja kaikkineen. Viitebudjetin laatijat tunnistavat hyvin sen jälkeensä jääneisyyden. Arvio ei osu kovin kauas siitä, mitä yleisesti pidetään kohtuullisina harrastusmenoina. Koko vapaa-ajan kulujen kattamiseen varattu summa on vaatimaton.

Vuonna 2020 kahden aikuisen ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen perheen pienituloisuusraja oli 2 680 €/kk. Jos molemmat lapset käyttävät harrastukseensa esim. 150 €, se (300 €) vastaa 11:tä % perheen tuloista. Yhden huoltajan ja kahden lapsen perheessä vastaava osuus on 14 %. Esimerkkihinta on korkeampi kuin monen harrastuksen todellinen hinta, mutta toisaalta noin 120 000 lasta elää perheissä, joissa tulot jäävät pienituloisuusrajan alle.

"Saimme harrastustukea pojan jalkapalloharrastukseen vuonna 2021, hän pelaa edustusjoukkueessa... Ilman tätä, pojan harrastus olisi ollut pakko lopettaa, koska maksuihin ei olisi ollut varaa. Futis on pojalle todella tärkeä, ja valmentajat ovat ihan huippuja. Tällä hetkellä futis on jatkunut, mutta tilanteemme ei ole parantunut. En ole hakenut uutta avustusta, koska tuntuu etten kehtaa... Kynnys avunpyyntöön uudelleen on korkea. Jalkapallo on kallis harrastus. Rahaa pitää kerätä myös turnausmatkoihin, majoituksiin ja ruokailuihin." -Kyselyyn vastannut vanhempi

Pienituloisimmissa perheissä ruuan, asumisen ja muiden välttämättömyyksien osuus kulutuksesta on suhteellisesti kaikista suurin. Asumisen, elintarvikkeiden ja liikkumisen osuus kulutuksesta on noin kaksi kolmasosaa. Harrastuskulut kisaavat jäljelle jäävästä kolmasosasta tai ehkä vielä pienemmästä osuudesta. Aina välttämättömyyksien jälkeen jäävä tulo ei yksinkertaisesti enää riitä kattamaan harrastuskuluja. Kysymys ei ole yksinomaan siitä, että perheet vaatisivat nykyajan laatua menneisyyden kustannuksilla. Tuloasteikon pienituloisemmassa päässä ei vain ole liikkumavaraa edes kohtuullisten harrastuskulujen kattamiseen. Hyvin karkealla asteikolla voidaan arvioida, että pienituloisuusrajalla kilpailulliset liikuntaharrastukset törmäävät budjettirajoihin viimeistään 12-vuotiailla, jos niihin oli varaa alun perinkään.

Kyselyssä kysyttiin myös euromäärää, jonka vastaajat katsoivat kohtuulliseksi harrastuskuluksi. Toteutuneet kulut vaihtelivat paljon kuten edellä on todettu. Näkemys kohtuullisista kuluista ei sen sijaan vaihdellut sen mukaan, harrastiko lapsi urheilua kilpamielessä, muuten tai ei lainkaan. Myös hajonta oli melko pientä. Mediaaniarvio kohtuullista kuluista oli 45 €/kk kaikilla ja 50 €/kk liikuntaa harrastavilla. Kohtuulliseksi katsottujen ja todellisten kulujen välinen ero vaihteli suuresti, mutta käsitys kohtuullisuudesta oli hyvin samankaltainen. Sama 50 €/kk oli vastausten mediaani myös kyselyyn vastanneilla vapaaehtoisilla.

Kysyimme toisessa kyselyssä (2018) satunnaisesti valituilta tuhannelta lapsiperheeltä, mikä on kohtuullinen kustannus "säännölliselle kilpailulliselle ja tavoitteelliselle harrastukselle, jossa on ammattimainen valmennus ja ohjaus" (Paju 2020). Vastausten mediaani oli 80 €/kk, joka on hieman korkeampi kuin tässä kyselyssä. Ero oli kuitenkin melko pieni ottaen huomioon kysymyksen muotoilun kilpailulliseen harrastamiseen painottuen ja toisaalta vastaajien taloudellisen tilanteen, joka oli parempi kuin tässä kyselyssä. Kyselyssä kohtuullisten kustannusten keskiarvo osui eurolleen yhteen ensimmäisen lapsen lapsilisän kanssa.

"Ilman tukea lapset eivät voisi harrastaa. Kausimaksu kolmelta lapselta on niin paljon, että kuljetus sekä välineet lisäksi söisivät perheen budjetin miinukselle." - Kyselyyn vastannut vanhempi

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (2016) esitettiin samankaltainen kysymys: kuinka paljon olet valmis maksamaan liikuntaharrastuksesta kuukaudessa kaikki kulut huomioiden? Vastausten mediaani oli 50 €/kk ja

keskiarvo 75 € (nollavastaukset mukana). Vakuutusyhtiö Lähi-Tapiolan teettämän kyselyn mukaan kipuraja harrastuskuluille oli 50 €/kk (ks. Suomalaisten mielestä..., 2019). Samaisen kyselyn mukaan perheen tulotasolla oli yhteys harrastuskuluihin, raportissa keskityttiin lähinnä 50 € ja 100 € kuukausikustannusten väliselle alueelle.

"En ole koskaan itse ollut ns. vähävarainen, mutta olen joutunut kyllä tekemään valintoja, saako lapseni harrastaa mitä... Kustannukset ovat rajoittaneet tiettyjä pois."
- Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Näkemyksistä, mitä harrastusten on sopivaa maksaa, on yhdenmukainen. Samankaltainen tulos saadaan eri kyselyissä eri tavalla eri kohdejoukoilta. Näkemys kohtuullisista kuluista jää kauas toteutuneista kuluista, kun tarkastellaan vastaajien joukkoa kokonaisuutena. Nuorimmilla harrasteliikkujilla kohtuulliseksi katsottu summa kuitenkin kattaa toteutuneet kustannukset lähes kokonaan. Samoin on niillä, joiden harrastus on jokin muu kuin liikunta kilpailu- tai harrastemielessä. Iän ja tason nosto nostavat myös kulut pois kohtuuden konsensusarvoista. Urheilu on korkeiden kustannusten valtavirtaa, mutta osassa kulttuuriharrastuksia kustannukset voivat nousta myös korkealle.

"Ilman Hope-tukea meidän perheen lapsilla ei olisi mahdollisuutta harrastaa. Kuinka voisinkaan kyllin kiittää. Lapsilla täytyy mielestäni olla yhdenvertainen mahdollisuus harrastaa vanhempien tulosta riippumatta, ja perheessä on kuitenkin kaksi työssä käyvää aikuista. Kuitenkin taloudellisesti on tiukkaa." - Kyselyyn vastannut vanhempi

Kulujen jakautuminen

Tarkastetun aineiston perusteella (mediaaniarvoista laskettuna) vastaajien harrastuskulut jakautuvat niin, että säännölliset maksut ovat puolet kaikista kuluista. Toinen puolikas jakaantuu matka- ja leirikulujen (30 %) sekä varustekulujen (20 %) kesken. Harrastamisen kuluista merkittävin osa, mutta kuitenkin vain osa, menee suoraan harrastuksia pyörittäville seuroille ja muille organisaatioille. Toista puolikasta jakavat alan liikkeet ja monenlaiset toimijat öljynjalostajiin asti. Mitä etäämmälle mennään suorista harrastusmaksuista, sitä vaikeampaa on myös erottaa harrastusten osuutta kuluista. Puronahon (2012) selvityksessä suurimmat kustannusten nousut ovat tapahtuneet muissa kuin säännöllisissä kuluissa. Selvityksen perusteella kilpailevan jalkapalloilijan lihashuolto, lääkintä ja ylimääräiset vakuutukset voivat jo ylittää selkeästi tavallisimman arvion koko harrastuksen kohtuullisista kustannuksista.

Urheilun kilpailulisä on noin 100 % myös näistä eritellyistä luvuista laskettuna. Suurin ero on matkakustannuksissa, joissa kilpaurheilijoiden kustannukset ovat yli kolminkertaiset harrastajiin verrattuna. Kaikissa kululajeissa keskiarvokustannukset ovat suuremmat kuin mediaanikustannukset, matkakustannuksissa ero on kaikista suurin.

"Tällä hetkellä ei ole taloudellisesti mahdollista harrastaa mitään. Asumme maalla ja näillä bensan hinnoilla, hyvä jos töissä pääsee kulkemaan..."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

Kustannusten jakaantuminen viittaa vahvasti siihen suuntaan, että pelkkä harrastusmaksuissa auttaminen ei yksin välttämättä mahdollista harrastusta. Alueelliset erot ovat myös suuria ja polttoaineen hintojen myötä vain kasvamassa. Haja-asutusalueilla kysymys on toki paljosta muustakin kuin rahasta. Ikätovereiden vähyys voi olla ongelma etäisyyksien lisäksi (Armila, 2020). Niukkuutta on myös ajasta, jos koulupäivä kuljetuksineen kestää tunteja pidempään kuin kaupungissa. Yksinkertaisten suorat harrastuskustannukset ovat korkeimmat pääkaupunkiseudulla, mutta kuljetuskustannukset voivat kohota hyvin korkeiksi haja-asutusalueilla.

Sekä varusteista että matkoista muodostuu piileviä esteitä osallistumiselle. Ne eivät tule esiin suoraan harrastuksen kuluja tarkasteltaessa, mutta voivat yksittäisessä tapauksessa olla merkittävämpiä kuin itse harrastamisen suora kustannus. Vastapainoksi juuri näissä kysymyksissä harrasteyhteisöjen kansalaisyhteiskuntaluonne on vahvimmillaan ja asioita voidaan ratkaista joustavasti ja talkoohengessä silloin, kun sellaista on tarjolla.

"Hope on mahdollistanut pojalleni rakkaan ja tärkeän jalkapalloharrastuksen. Ilman tätä tukea perheellämme ei olisi ollut varaa maksaa kausimaksuja."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Harrastus ilman tukea ei olisi ollut mahdollista. Lapsi on päässyt mukaan joukkueeseen, saanut ystäviä ja kuuluu porukkaan. Tietenkin paljon onnistumisia ja kehitystä tapahtunut. Kiitos että mahdollistitte tämän!"

- Kyselyyn vastannut vanhempi

Miten suuren osan harrastustuki kattaa kaikista kuluista?

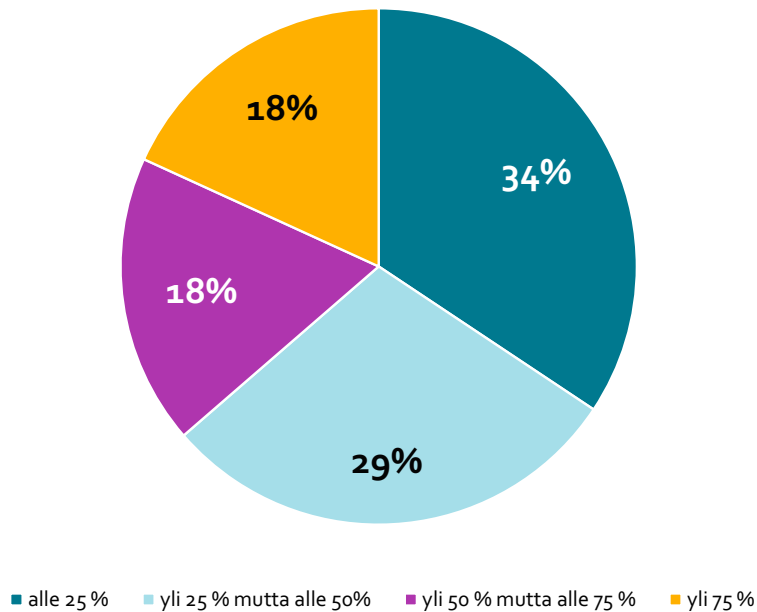
"Harrastustuen hakijat eivät usein tarvitse kovinkaan paljon muuta tukea Hopelta, vaan harrastusmaksu on se "ylimääräinen" kulu, johon ei ole varaa."

- Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Euromäärien lisäksi harrastustukea saaneiden perheiden kannalta olennaista on, miten suuren osan harrastusten kokonaiskuluista avustus kattaa. Tämän kysymyksen kohdalla kysymys koski kaikkien perheen lasten harrastuskuluja. Kyselyyn vastanneet miehet arvioivat kulut korkeammaksi kuin naiset ja vastaavasti miehistä huomattavasti suurempi (61 % vs. 32 %) osa arvioi, että tuki kattoi kuluista alle puolet. Tämä ei selity sillä, että kilpaurheilua harrastavien lasten vanhemmista isät olisivat vastanneet suhteessa ahkerammin.

KUVIO 3

Harrastustuen osuus kaikista perheen harrastuskuluista, vastaajien tekemä arvio.

Yli kolmasosa vastaajista katsoi, että saatu tuki kattoi yli puolet kuluista. Kolmasosa sijoitti osuuden alle yhden neljäsosan ja loput 29 % arvioi, että tuki kattaa alle puolet mutta yli neljänneksen. Tuen osuus kokonaiskustannuksista perheiden arvioihin perustuen vaihtelee näin ollen huomattavasti. Tuen suuruuden lisäksi perheiden lapsimäärät ja tietenkin harrastusten hinnat voivat vaihdella.

Kilpailullisesti seurassa urheilevista 55 % arvioi, että tuki kattaa alle neljäsosan kuluista. Vastaavasti vain 16 % arvioi tuen kattavan yli puolet kustannuksista. Harrastepohjalta seurassa liikkuvista lähes puolet arvioi tuen kattavan puolet tai enemmän kuluista. Ero on huomattava ja odotusten mukainen muistaen, että ”kilpailullisä” harrastuskustannuksissa on pyöreästi 100 % (hyppy harrasteesta kilpaan siis kaksinkertaistaa kustannukset, kun ikää ei ole huomioitu). Alle 8-vuotiaiden vanhemmista 30 % arvioi harrastustuen kattavan 75 % tai enemmän kustannuksista. Muissa ikäryhmissä osuus oli puolet tästä eli noin 15 %.

3. Järjestölähtöinen tukeminen

"Työt saivat elämän ensimmäisen harrastuksen Hopen harrastustuen kautta, olivat niin onnessaan tästä." - Kyselyyn vastannut vanhempi

Hopen harrastustukea saaneet perheet olivat melko tyytyväisiä tapaan, jolla avustaminen on hoidettu. Tähän suuntaan viittaa se, että eniten suosiota kaikista avustamisen tavoista sai kansalaisjärjestöjen (esimerkeiksi annettiin Hope, Pela) ja diakoniatyön kautta. Vastaajille tarjottiin yhdeksää valmista vaihtoehtoa avustamisen tai maksuhelpotusten tavoiksi, ja vastaaja sai valita korkeintaan kaksi suosikkia. Lisäksi oli vaihtoehto muu, joka sai vain muutaman maininnan. Kaikkiaan valintoja tehtiin 692, joista 233 (34 %) osui kansalaisjärjestöjen ja diakoniatyön kohdalle. Lähes kaksi vastaajaa kolmesta valitsi sen ainoaksi tai toiseksi suosikikseen.

Toiseksi eniten valintoja osui vaihtoehdolle "Liitetään maksuton harrastustoiminta osaksi kunnan toimintaa ja koulupäivien yhteyteen". Sisällöltään samankaltainen vaihtoehto "Lisätään leikkimielisen harrastamisen mahdollisuuksia lähellä kotia, ilman leirejä tai turnauksia kaukana kotoa" keräsi lisäksi viisi prosenttia maininnoista. Osuudet ovat melko suuria mutta eivät niin suuria, että viittaisivat Suomen mallin poistavan eriarvoisuuden kokonaisuudessaan. Vastaajista 31 % valitsi vaihtoehdon, jossa tuki kanavoidaan toimeentulotuen kautta, ja se keräsi 16 % kaikista valinnoista. Seurojen ja oppilaitosten omiin tukimuotoihin luotti vain 15 vastaajaa.

Harrastajien ja kilpailijoiden erot näkyivät melko selkeästi. Harrasteliikunta ohjasi valitsemaan lähellä tapahtuvia toimintoja sekä niiden tukea järjestöjen ja toimeentulotuen kautta. Järjestöjen tuki kelpasi hyvin myös kilpaurheilijoille. Muissa vaihtoehdoissa näkyi eroja: kilpaurheilu ohjasi suosimaan tukemisen tavaksi talkootyötä seurassa, sponsoritukea sekä seurojen ja koulujen stipendejä. Yhteinen nimittäjä näille oli lajikulttuuri (laajasti ymmärrettynä) ja sen myötä sitoutuminen tiettyyn lajiin ja seuraan, eikä niinkään mihin tahansa harrastamiseen. Kilpaurheilijoista kymmenen prosenttiyksikköä muita enemmän valitsi sponsorituen ja talkootyön maksun välineenä. Ja vastaavasti 20 prosenttiyksikköä muita vähemmän piti ratkaisuna lähiharrastuksia esim. koululla. Vaihtoehdon "annetaan mahdollisuus maksaa harrastukset talkootyöllä esim. urheiluseurassa" valitsi kilpaurheilua harrastavien parissa 25 %, harrastaurheilijoista 16 % ja muista 11 %.

Vapaaehtoisten kyselyyn vastasi vain 18 henkilöä. Heidän näkemyksensä suosivat huomattavasti perheitä enemmän lähiharrastusten lisäämistä kouluille ja leikkimielisen harrastamisen edellytysten parantamista.

Vapaaehtoisten näkemysten mukaan Hope pystyi vastaamaan lisääntyviin harrastustuen pyyntöihin kohtalaisen hyvin. Jotkut heistä pitivät tuen oikeudenmukaista jakamista melko vaikeana, jotkut helppona. Sekä perheille että vapaaehtoisille esitettiin kyselyssä väite: "Olisi parempi, jos jokin muu taho kuin Hope tukisi lasten harrastusasioissa". Kumpikaan vastaajaryhmä ei merkittävästi yhtynyt ajatukseen mutta perheet vielä vapaaehtoisia vähemmän. Perheistä lähes puolet valitsi seitsenportaisella asteikolla vahvimmin tai toiseksi vahvimmin kielteisen kannan ja vapaaehtoisista neljäsosa. Perheiden näkemystä voi tiivistää niin, että jos apua on haettava, se tehdään mieluiten järjestöistä. Tukemisen nykytilanne on vähintään vähiten huono, mahdollisesti hyvä.

EHDOTETTU TUKIMUOTO	VALINTOJA	PROSENTTIA KAIKISTA VALINNOISTA
Tuetaan perheitä vapaa- ehtoisorganisaatioiden ja diakoniatyön kautta (esim. Hope, Pela)	233	34
Liitetään maksuton harras- tustoiminta osaksi kunnan toimintaa ja koulupäivien yhteyteen	135	20
Keskitytään tukemaan per- heitä toimeentulotuella, jos harrastuksiin ei ole muuten varaa	112	16
Annetaan mahdollisuus maksaa harrastukset talkoo- työllä esim. urheiluseurassa	65	9
Lisätään harrastusorga- nisaatioiden kaupallista yhteistyötä yritysten kanssa, käytetään tuotot maksujen alentamiseen	54	8

TAULUKKO 1

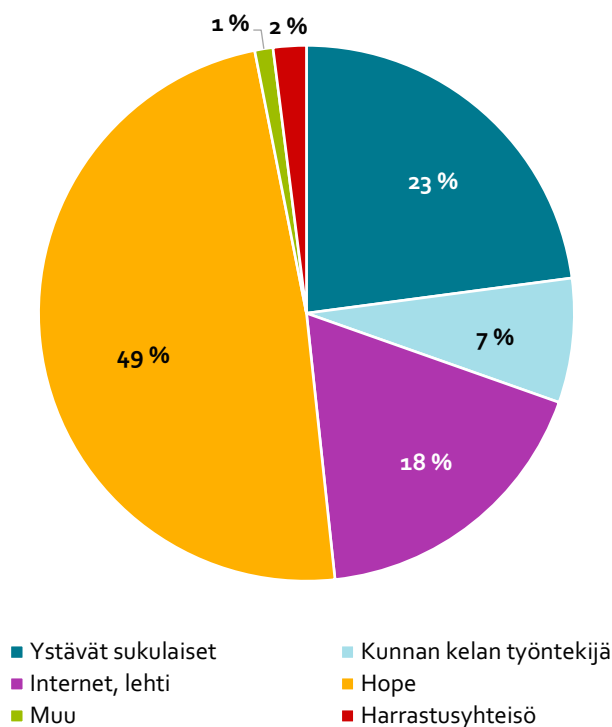
Perheiden viisi suosituinta valintaa harrastustoiminnan tukemiseksi laskettuina kaikista tehdyistä valinnoista (n=692).

Tieto järjestöjen tarjoamasta tuesta tulee tutusta lähteestä

Harrastustuen kohdentumisen kannalta on olennaista tietää, mitä kautta perheet saavat siitä tietoa. Kyselyn perusteella olennaisimmat tiedonlähteet olivat ystävät ja tutut sekä avustusta jakavat järjestöt itse. Jälkimmäinen selittyi Hopen tapauksessa pitkälti niin, että järjestön avun piiriin tullaan jossain toisessa asiassa ja tieto harrastustuesta saadaan muun asioinnin yhteydessä.

Vastaavasti koulun ja ylipäänsä kunnan työntekijöiden rooli oli melko vähäinen, eikä edes internet päässyt lähellekään tuen myöntäjän osuutta. Suurimmalle osalle tieto oli tullut livelähetyksenä, koska ystävien ja tutujen osuus oli toiseksi suurin.

Suorien kontaktien korostuminen tiedon välittämisessä on tyypillistä järjestöjen toiminnalle. Tässä tapauksessa voidaan vähintään olettaa, että tieto välittyi paitsi tuesta myös sen jakamisen tavasta. Informaation jakaminen ei sinällään ole nykyisin vaikeaa tai kallista. Suositukset kulkevat vähän eri reittiä.

KUVIO 4

Mistä perheet saivat tiedon harrastuksesta.

Harrastamisen taloudellinen eriarvoisuus näkyy perheille ja vapaaehtoisille

Harrastamiskuluihin liittyvä eriarvoisuus on tiedossa olevien selvitysten perusteella pääteltävissä. Sekä perheet että vapaaehtoiset yhtyvät vahvasti väitteeseen: "Lasten välinen eriarvoisuus vapaa-ajan harrastamisessa on liian suurta". Vapaaehtoisista kahdeksan kymmenestä yhtyi väitteeseen tiukimmalla tai toiseksi tiukimmalla tavalla. Perheistä vastaava osuus oli vajaa kaksi kolmasosaa.

"Etenkin on masentunut ja vain makaa kotona, kun ei voi mennä harrastamaan sitä mistä tykkää... Että ikävää tuottaa lapselle tämä, kun on köyhä."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

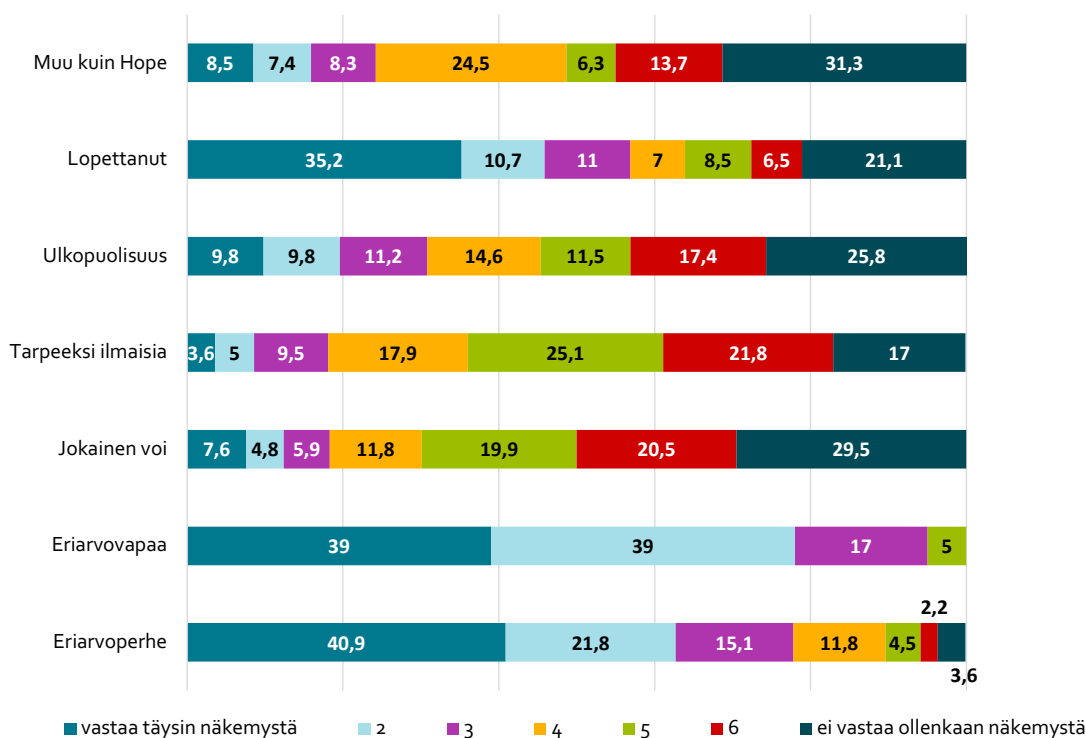
"Perheemme on elänyt taloudellisessa ahdingossa jo useitakin vuosia, eikä tilanteelle ole näköpiirissä mitään muutosta. Me yritämme kuitenkin parhaamme mukaan, ettei lastemme tarvitsisi aikuisina muistella, että lapsuus oli köyhää. Siksi yritämme selvittää näistä harrastusmaksuista, vaikka mikä olisi! Kummatkin lapset saavat Hopelta tukea harrastuksiinsa."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

Perheistä huomattavan suuri osa kertoi, että lapsi oli joutunut lopettamaan harrastuksen kustannusten takia, vain viidesosa kielsi mahdollisuuden kokonaan. Perheet olivat melko yksimielisesti myös sillä kannalla, että

harrastusten hinta esti joidenkin lasten osallistumisen ainakin joihinkin harrastuksiin. Ne torjuivat myös ajatuksen, että tarjolla olisi kylliksi ilmaisia tai edullisia harrastusmahdollisuuksia.

Vastaajille esitettyihin väitteisiin tulleista reaktioista voidaan varovasti päätellä, että harrastamisen kynnykset todella olivat enemmän taloudellisia kuin sosiaalisia. Harrastusten liian niukka tarjonta ei vapaaehtoisten näemyksen mukaan ollut suuri ongelma. Osa vastaajista katsoi, että lapset kokevat harrastuksissa ulkopuolisuutta, vaikka säännölliset maksut hoidettaisiinkin. Osuus ei ollut kuitenkaan valtavan suuri perheiden eikä vapaaehtoisten joukossa. Ulkopuolisuus voi pohjimmiltaan johtua taloudellisista asioista, jos lapsi joutui jättämään osan toiminnasta pois (leirit, matkat jne.) taloussyistä. Vapaaehtoiset torjuivat melko yksituumaisesti ajatuksen, että harrastukset olisivat vanhemmille tärkeämpiä kuin harrastajille itselleen.

eri väittämiin. Väitteet kyselylomakkeella parempi, jos jokin muu taho kuin si lasten harrastusasioissa; Lapseni lopettanut harrastuksen maksujen seni on tuntenut ulkopuolisuutta sissa; Ilmaisia tai edullisia harrastusuuksia on tarjolla tarpeeksi kotiseudullinen lapsi voi Suomessa harrastaa nteen sitä estämättä; Lasten välinen us vapaa-ajan harrastamisessa on liian os vapaaehtoisten n=18 vastaukset).

Vuoden 2017 (Opin polut... 2017) nuorisobarometrin perusteella yli neljännes nuorista oli ainakin joskus joutunut lopettamaan jonkin harrastuksen. Osuus oli tässä kyselyssä vielä suurempi johtuen luultavimmin vastaajien valikoitumisesta. Barometrissä 39 % vastaajista kertoi, että on taloussyistä jättänyt aloittamatta jonkin harrastuksen ainakin joskus. Pelastakaa Lapset -järjestön kyselyssä yli 70 % pienituloisten perheiden lapsista sanoi joutuneensa jäämään pois harrastuksesta perheen taloudellisen tilanteen takia (Ennten tentten ...). Ilmiöön liittyy myös aste-eroja: voidaan osallistua harjoituksiin, mutta jäädä pois esiintymisistä, turnauksista ja leireiltä. Jos lapsia on useita, harrastusmahdollisuutta voidaan kierrättää, jos kaikkien maksuihin ei ole varaa.

Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksiin jää varmasti aina jokin määrä eriarvoisuutta, sillä sen täysi eliminointi vaatisi hyvin vahvoja toimia.

Asiaa läheltä katsovat olivat melko yksituumaisesti sitä mieltä, että eriarvoisuus on nykyään liian suurta. Kysymyksen muoto jätti avoimeksi, jäikö liian moni lapsi ulkopuolelle liian monesta harrastuksesta vai olivatko erot ääripäiden välillä liian suuret. Todennäköisesti ajateltiin molempia. Ongelmat toisaalta paikantuivat talouteen, alueelle, jossa voidaan toimia hyvin nopeasti ja tehokkaasti. Nykyinen tapa tukea perheitä vaikutti olevan myös yleisesti hyväksytty ja hyvänä pidetty. Hopen vapaaehtoiset olivat selkeästi sitä mieltä, että harrastustukihakemusten osuus kaikista tukitoiveista on kasvamaan päin.

Järjestötoimija on inhimillinen mahdollistaja

Kyselyyn saadusta 295 avovastauksesta on hyvä huomioida ensimmäisenä niiden määrä. Huomattavan suuri osa kuvasi tilannettaan myös omin sanoin. Mikään kuvaus ei sovi kaikkiin avovastauksiin, mutta jotkin piirteet toistuvat niissä huomattavan usein. Vastaukset keskittyivät esteiden voittamiseen ja avun saamiseen. Niissä oli enimmäkseen positiivinen sävy, vaikka perheiden tilanne olisi ollut vaikea.

"Lasten on mahdollista harrastaa sellaista, mitä kaveritkin harrastavat."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Olen ikuisesti kiitollinen siitä, että Hope mahdollistaa lapsilleni tämän."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Mikäli emme saisi harrastustukea, lapsemme joutuisivat lopettamaan harrastukset tässä tiukassa taloudellisessa tilanteessa."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Lapsilla ei olisi mahdollista harrastaa yhtään mitään ilman Hopen tukea. Hope on maksanut molempien lasten seuramaksut vuoden ajalta. Molemmat lapset ovat tehneet ystäviä harrastuksesta, ja harrastus on niin lähellä kotia, että on mahdollisuus kulkea jalan treeneihin."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Meillä ei ole ollut mitään mahdollisuutta järjestää lapsille harrastuksia ilman Hopen tukea. Itse olin 5 vuotta sairauslomalla, ja tämän jälkeen ollut satunnaisia pätkätöitä. Joten ihan korvaamaton tuki ollut."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Lapsi ei olisi pystynyt harrastamaan ilman Hopelta saatua tukea kausimaksuun."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Olemme saaneet kausimaksuihin tukea. Kilpasalibandy on kallista ja kun monta lasta harrastaa samasta perheestä, ei rahat riitä. Liikuntaharrastus on kuitenkin meillä terveydellisistä syistä iso kuntoutusmuoto sekä fyysisesti että henkisesti."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Todella tärkeää että lapset pääsevät harrastamaan, varsinkin kun ei ole tarjota mitään

muita elämyksiä. Välineet harrastuksiin etsitään aina Hopesta. Joskus kirpparilta."
- Kyselyyn vastannut vanhempi

Yksi hyvin yleinen elementti kuvauksissa oli yksinkertaisesti kiitos. Tukea saaneet kiittivät saamastaan avusta. Varmasti Kelaa tai kunnan sosiaalitoimen apuakin voidaan kiitellä. Järjestön, tässä tapauksessa Hopen, tarjoaman avun koettiin kuitenkin selvästi tulevan inhimillisestä lähteestä, voisi sanoa lähimmäiseltä. Inhimilliseen tapaan viittasivat myös jotkin kuvaukset siitä, että apua kerran saatuaan hakija ei ollut kehdannut hakea sitä lisää tai uudelleen. Tuen tarjoaja on organisaatio, jota edustivat selvästi "oikeat ihmiset" asian molemmissa merkityksissä.

"12-vuotiaalle pojalle oli valtavan iso juttu saada Hopelta käytetty pelikone! Ensinnäkin kone mahdollisti pelaamisen ja koodaamisen ja toiseksi se, että joku oli halunnut koneen lahjoittaa, tuntui hyvältä!" - Kyselyyn vastannut vanhempi

"Olemme saaneet aivan mahtavaa tukea Hopelta, mikä on mahdollistanut harrastukset. Kiitos!" - Kyselyyn vastannut vanhempi

"Kun tukea sain, niin se tuli todella tarpeeseen. Lapsi sai jatkaa itselleen tärkeää harrastusta." - Kyselyyn vastannut vanhempi

Edellä kerrotusta voidaan päätellä, että monen perheen oli vaikeaa saada harrastuskuluja katetuksi. Saatu tuki kattoi myös vaihtelevan osuuden kaikista kustannuksista. Näistä huolimatta avovastauksissa toistui usein, että tuki teki harrastamisen mahdolliseksi. Tuki vaikutti siis kohdentuvan hyvin sinne, minne oli tarkoituskin ja tekevän juuri sen, mitä sen oli tarkoitus tehdä. Tästä ei voi päätellä, kuinka moni muu perhe olisi vastaavan tuen tarpeessa, eikä ratkaista mahdollisia ongelmia sen suhteen, kuinka pitkälle kulujen kasvaessa tukijan on seurattava mukana. Tuki kohdentui tämän aineiston perusteella hyvin tarkoituksensa mukaan ja on ollut vaikuttavaa tehdessään sen, mitä sen oli tarkoitus tehdä.

Kyselyyn vastanneet vapaaehtoiset kertovat, että Hope pystyy vastaamaan harrastuen tarpeeseen melko hyvin. Tukea oletettavasti jaetaan kuitenkin niukkuuden vallitessa. Avovastauksissa ei kritisoitu juuri lainkaan jakoperusteita. Tämä selittynee osaltaan myös vastaajien valikoitumisella. Yksittäisiä mainintoja käytännön ongelmista oli, esim. päätösten ajoitus: uskaltaako ilmoittaa lapsen harrastukseen, jos ei tiedä saako tukea. Toisaalta vapaaehtoisten kyselyn perusteella lapset saatettiin ilmoittaa harrastukseen miettimättä, voidaanko se myös rahoittaa.

Avovastausten perusteella syyt, miksi tukea tarvittiin, olivat odotetusti samat kuin ne, joiden takia perheiden tulot jäivät pieniksi: sairastuminen, ero, työttömyys, monilapsisuus sekä sosiaalisten verkostojen ja kertyneen varallisuuden vähyys (erityisesti maahanmuuttajaperheissä). Erityisesti harrastamiseen liittyviä syitä olivat lähinnä nopeasti kasvaneet kustannukset harrastuksessa, johon oli jo ehditty tiukasti kiinnittyä.

"Hopen taloudellisen tuen avulla olen pystynyt maksamaan osan kausimaksuista. Tämä on ollut meille erittäin iso apu ja välttämätön harrastuksen jatkumisen kannalta. Taloudellinen tilanteeni muuttui paljon parin vuoden takaisen avioeron myötä."
- Kyselyyn vastannut vanhempi

Kyselyn perusteella ei voi sulkea pois tuen väärinkäyttöyrityksiä tai muita vastaavia ilmiöitä. Vaikutelma on kuitenkin vahvasti se, että ilmiö voi tuskin olla marginaalista suurempi. Hope ei ole ainoa tuentarjoaja, ja oletettavasti kaiken tarjolla olevan tuen ulkopuolelle jää lapsia ja perheitä. Harrastamisen kenttä on monipuolinen ja niin ovat perheiden tarpeet ja toiveet. Alla oleva sitaatti tiivistää hyvin kaksi havaintoa: joskus pienetkin kulut ovat liikaa ja toisaalta yläraja harrastamisen kuluille, jos sellaista on, on melkoisen korkealla.

"Vähävaraisilla perheillä on erittäin erilaiset lasten harrastukset. Joku hakee 4 H-kerhoon joidenkin kymppien tukea ja joku hakee useiden tuhansien eurojen kuluihin avustusta." -Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Keskeinen vaikutelma on, että Hope tuen jakajana onnistuu siinä, missä järjestötoimijat parhaimmillaan onnistuvat: tarjoamaan apua vaikuttavasti ja saajia kunnioittavasti. Hopen vapaaehtoiset joutuvat ottamaan enemmän tai vähemmän annettuna harrastamisen trendit, uudet lajit ja paikalliset erikoisuudet. Niin joutuvat toisaalta vanhemmatkin, joilla on vähän sanottavaa uusiin merkkituotteisiin, pelikonsoleihin, keräilyserjoihin ja muuhun toimintaan harrastuksen ympärillä. Koronan jäljiltä harrastusorganisaatioiden talous voi olla hyvin tiukalla, seurojen omien apumuotojen vähenemisestä oli useita mainintoja.

"Hopelta saimme kausimaksuihin harrastustukea, josta olemme todella kiitollisia. Olin jo ihan epätoivoinen, koska minulla ei olisi ollut varaa maksaa lukukausimaksuja. Olen kuntoutustuella ja jätän aina itselleni hankkimatta vaatteita tai kenkiä, että saisin lapsilleni tarpeelliset asiat. Hopesta on ollut iso apu poikani harrastuksen jatkumiseen. Kiitos siitä teille todella paljon!" - Kyselyyn vastannut vanhempi

"Olen joutunut ottamaan opintolainaa kattaakseni osittain tyttären harrastus- ja kansainvälisiä kisakuluja. Vaikka harrastus on osoittautunut menestymisen myötä todella kalliiksi, niin maksan mielelläni kaiken minkä pystyn, sillä nuo harrastuksen parissa saadut kokemukset tyttärelle ovat todella ainutlaatuisia ja ovat omiaan vahvistamaan itsetuntoa, kykyä itseän ja opettavat, mitä omistautumisella voi saavuttaa." -Kyselyyn vastannut vanhempi

Harrastustoiminnan monimuotoisuus oli luettavissa myös avovastauksissa. Mukana oli perheitä, joiden lapsi oli harrastanut samaa asiaa pidempään. Iän ja taidon karttuessa perheen taloudelliset voimavarat olivat jääneet jälkeen tässäkin raportissa kuvattujen kustannushyppyyten osuessa kohdalle. Näissä tapauksissa harrastustukea haettiin, jotta lapsi olisi voinut pitää kiinni hänelle läheisestä tekemisestä, kavereista ja ehkä ammattilaisunelmastaan. Hänelle

harrastus ei ollut vain jokin harrastus, vaan tietty tekeminen tai laji, johon liittyivät myös keskeiset ystävyysuhteet ja joka oli osa lapsen tai nuorten identiteettiä.

Yhtä yleisesti ajateltiin, että harrastuksessa tietty laji tai muoto ei ollut keskeisin asia. Harrastus toi kavereita, aikaa vanhemmille ja sisaruksille ja ehkä kaikkein tärkeimpänä tunteen siitä, että eli samanlaista normaalia lapsuutta kuin muutkin. Useita mainintoja oli myös harrastuksesta terapian tai kuntoutuksen välineenä, paljon esillä olleet ”nepsyt” mainittiin myös näissä vastauksissa. Kypsään ikään ehtinyt ajatus siitä, että ”harrastus pitää lapset pois kadulta” mainittiin parissa vastauksessa. Paljon useammin harrastus liittyi kuitenkin lapsen itsensä toteuttamiseen, unelmiin ja tärkeisiin sosiaalisiin suhteisiin – johonkin, mihin harrastus liitti eikä johonkin, josta se piti erossa.

Suoria mainintoja ei juuri ollut, mutta todennäköisesti osa perheistä pitää toiveekin maltillisina, jos tietää, etteivät ne kuitenkaan toteudu.

”Hope on maksanut harrastusten lukukausimaksuja. Viime vuonna lapseni kävi Hopen maksamana animaatiokurssilla sekä nyt keväällä sarjakuvakurssilla. Lapsi menee kurssille mielellään ja on kehittynyt todella paljon. Hän piirtää jatkuvasti myös kotona kurssin inspiroimana.” – Kyselyyn vastannut vanhempi

Väliaika

”Hope on maksanut meille yhden kauden harrastustoiminnasta ja se auttoi lastamme jatkamaan harrastusta. Muuten harrastus olisi loppunut. Olemme todella kiitollisia saamastamme tuesta.” – Kyselyyn vastannut vanhempi

Selvitystyön on määrä jatkaa haastatteluilla, joita ollaan vasta aloittamassa. Moneen kysymykseen päästään käsiksi vasta sitten, kun asiat kerrotaan omin sanoin. Haastattelut kertovat lisää perheiden ja harrastamisen avustamisen suhteista. Selvityksen toisessa osassa voidaan toivoakseni tarkastella paremmin perheiden, vertaisryhmien ja arjen pakkojen vuorovaikutusta.

Kyselyn määrälliset osuudet vahvistavat kuvaa, joka muista aiheita koskevista selvityksistä on saatu. Suurin uutinen on ehkä se, ettei uutisia paljon ole. Taloudellisesti tiukoilla olevat perheet kohtaavat samat harrastukset ja samat hinnat. Resurssit selvitä maksuista ovat erilaisia, ja joskus harrastukset päättyvät maksujen takia. Perheiden kynnys jättäytyä suosiolla tiettyjen harrastusten ulkopuolelle vaihtelee ilmeisen paljon. Harrastustuella voidaan auttaa, ja tuki näyttää auttavan tehokkaasti ja vaikuttavasti. Tuen ulkopuolelle jäävistä perheistä kysely kertoo korkeintaan sen, että niitä täytyy olla. Nykymaailmassa nelilapsinen perhe on jo suurperhe silloin, kun keskituloiset vanhemmat raapivat harrastusmaksuja kasaan.

Keskeisimmät verrokkikyselyt on tehty taloudellisesti hyvin pärjääville perheille, eli tämä selvitys ja kysely täydentää saatua kuvaa. Perheiden näkemys ”oikeista” harrastusten hinnoista näyttää olevan yhdenmukainen.

Näkemyks oikeasta hinnasta sopii kieltämättä heikosti joidenkin harrastusten kustannuksiin. Kokonaisuuteen kuuluu myös se, että kuva harrastusten hintojen nopeasta noususta koskee vain osaa harrastusten laajasta kentästä. Se kenttä tosin kiinnostaa kovasti mitä ilmeisimmin monia lapsia. Kirjoituspöydän ääressä voi jaotella harrastuksia kilpailullisiin ja leikkimielisiin kuinka paljon tahansa. Elävässä elämässä samat idolit, tuotemerkit, kanavapaketit ja toiminta kietoutuvat toisiinsa, ja niitä on vaikeampi erottaa.

"Harrastamisen aloittaminen lähes lajissa kuin lajissa on alkuun suhteellisen edullista. Mitä kauemmin harrastaminen kestää ja mitä paremmiksi lapset ja nuoret kehittyvät, nousevat hinnat yleensä kohtuuttomiksi. Seuroilla saattaa olla usein rahastoja lasten harrastamisen tukemiseksi, näistä harvemmin annetaan tietoa kaikille ja valitettavan usein jopa valmentajat ohjaavat perheitä hakemaan tukea ulkopuoliselta taholta."
- Kyselyyn vastannut Hope:n vapaaehtoinen

Paljon harrastuksia mahtui myös perheiden "kipurajan" sisäpuolelle tai aivan sen liepeille. Mutta osalle perheitä niukkuus oli sellaista, että rahat eivät riittäneet edes siihen pisteeseen, jossa harrastuksia voi alkaa miettiä. Kipurajakin on vain keskiarvo, jonka alapuolelle sijoittuu paljon perheitä. Näidenkin perheiden lapsista hohdokkaat harrastukset näyttävät epäilemättä hohdokkailta.

Kuvaavaa on, että kun kävin läpi vastaajien ilmoituksia kuukausittaisista harrastuskuluista, en voinut olla varma, oliko kysymys luettu vähän huolimattomasti ja vastattu vuosikuluilla. Tai oliko kyselyä kenties puhelimella täytettäessä kirjoitettu kaksi nollaa yhden sijaan? Tai oliko suurelta näyttävä summa ihan oikea ja tarkoitettu.

Ääriarvot selittävät pitkälti sen, miksi harrastusten keskihinnat näyttävät nousevan niin nopeaa tahtia. Moottoriurheilussa, ratsastuksessa ja vastaavissa kuukausikulut voivat todella olla sellaisia, joista yleensä puhutaan vuosikuluina. Mikä tahansa harrastus tietystä iässä tietyllä tasolla voi maksaa paljon matkoineen ja leireineen. Suurimmassa osassa Suomea ei käytännössä ole harrastamiseen liittyviä markkinoita eikä markkinaehtoista toimintaakaan. Harrastukset pyörivät perinteisen kansalaistoiminnan organisaatioissa, joiden kuolemaa koskevat huhut ovat liioiteltuja.

Kun harrastamista katsotaan tylsästi ja yksipuolisesti kustannusten kautta, se näyttäytyy jopa ikävänä loukkuna. Yllä olevan lainauksen huomio kustannustason noususta varsin maltillisen alun jälkeen saa tukea tästä ja muista kyselyistä. Toinen "ansa" on se, että lapsi menestyy ja haluaa harrastaa sen mukaisesti. Iän ja tason tuoman lisäkustannuksen myötä syntyy kuva käsitä karkaavista hinnoista. Tarvitaan enemmän tilaa useammin, matkustetaan useammin ja pidemmälle, kasvetaan nopeammin varusteista ulos jne. Moni keskituloinenkin perhe on varmasti yllätynyt kustannuksista, mutta suurin osa positiivisesti, jos lapsi menestyy. Osa ajautuu tilanteeseen, jossa lapsen intohimo ja odotukset ovat vaikeasti yhdistettävissä perheen resursseihin: harrastuksen imu on kova, mutta talous ei sitä jaksakaan kestää. Harrastamisen lopettaminen on vaikeampaa kuin aloittamatta jättäminen, jos meriittejä on jo ehtinyt kertyä. Harrastuksen jatkuminen mahdollistui vastausten perusteella

useammin kuin aloittaminen.

"Jalkapallo on ollut harrastavalla lapsella erittäin suuri ilo elämässä. Lapsi nauttii siitä koko sydäimestä. Hope on antanut mahdollisuuden jatkaa harrastusta, kun kustannukset nousivat yllättävän suuriksi omaan lompakkoon."
- Kyselyyn vastannut vanhempi

Kaiken jälkeenkin: pelkkä kustannusten tarkastelu ei saisi hämärtää sitä, että harrastamisessa on kyse vapaasti valituista aktiviteeteistä, jotka tuovat iloa. Ja jotta näkökulma ei kapene liiaksi, on hyvä muistaa, että koronapandemiasta johtuneet rajoitukset ovat vieneet myös harrastusorganisaatioita kipurajalle ja pidemmällekin. Harrastaminen on ensi sijassa arvokasta mutta joskus myös kallista. Jos se ei olisi arvokasta, siitä ei pidettäisi niin tiukasti kiinni.

"Tukea sain vanhimman poikani kausimaksuihin muutaman kuukauden osalta. Harrastukset ovat pojilleni elinehto. He ovat kaikki niin aktiivisia ja viihtyvät muiden samanhenkisten lasten parissa. Ikinä ei ole tarvinnut houkutella poikia treeneihin tai tapahtumiin. Ja lapset myös kokevat sen tärkeäksi, että isä on mukana harrastuksessa ja seuraa aktiivisesti heidän suorituksiaan. Se mikä tässä mietityttää, on se että kuinka pystyn jatkossa mahdollistamaan heille tämänhintaisten harrastuksen. Vaikka pyrin toimimaan itse aktiivina seurassa missä lapset harrastavat. Saan siitä hiukan alennusta kausimaksuihin." -Kyselyyn vastannut vanhempi

Harrastamisen Suomen malli pyrkii ratkaisemaan asioita, jotka tämänkin selvityksen perusteella ovat ongelmallisia. Ajatus monien harrastusten ko-keilemisestä lähellä ja ilmaiseksi on hyvä. Toinen asia on, korvaako toiminta sen, mitä lapset tai perheet nykyään mieltävät harrastukseksi. Lapsi, jonka ikä kirjataan ensimmäisen kerran kahdella numerolla, on saattanut pelata puolet elämästään samassa seurassa. Hänellä on ollut neljäsosan elämästään paita, jonka selässä on oma nimi ja numero. Hänen käsityksensä harrastamisesta on muodostunut näiden kokemusten perusteella. Epäilen, että toiminta omalla koululla olisi hieno lisä, mutta tuskin korvaisi harrastamisen paikkaa elämässä. Ehkä se ei ole tarkoituskaan. Harrastamisen eriarvoisuuteen malli voi purra korkeintaan osittain.

Hyman (2013) kuvaa junioriurheilun muutosta yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa. Osa hänen kuvaamistaan ilmiöistä, kuten urheilustipendit opintojen rahoittamisen välineenä, on hyvin tiukasti sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Osa ilmiöistä on tuttuja jossain muodossa myös Suomessa. Junioriurheilun volyymi USA:ssa on miljardiluokkaa, suurempi kuin tunnettujen ammattilaissarjojen. Amerikkalaisessa junioriurheilussa suomalaista turnausten koulumajoitusta vastaa hotellitaso vanhemmille, isovanhemmille ja sisaruksille.

Suomalaista urheiluopistoa vastaa pieni junioriurheilun ympärille rakennettu kaupunki kymmenine kenttineen ja oheispalveluineen. Urheilun suuret tuotemerkit ovat Amerikassa tiukemmin mukana toiminnassa brändilojaliteetin toivossa tarjoten samalla myös maksutonta toimintaa. Amerikkalaisessa mallissa urheilun oheen muodostunut liiketoiminta on monipuolisempaa: videoita kykyjenetsijöille, testeihin valmentavia kursseja, leirejä kykyjenetsijöiden silmien alla. Yhdysvalloissa matkustava joukkue todella matkustaa. Hymanin (emt.) näkemys on, että vanhemmille myydään toivoa enemmän kuin lapsille tuotteita tai palveluja. Ajatuksen voi kuitata osin osaksi amerikkalaista tapaa olla suorapuheinen näissä yhteyksissä, mutta sen sopivuutta voi pohtia Suomessakin. Hyman esittää jotakuinkin, että vanhempien lompakon yleisin salasana on ”lapsenne on muuten lahjakas”. Osa kuvatuista Amerikan ilmiöistä on kadehdittavia, osan ei toivoisi rantautuvan Suomeen koskaan.

”Harrastukset ovat lapsille tärkeitä ja toivomme että he saisivat harrastaa perheen taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Harrastus vaikuttaa lapsen henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, itsetuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin positiivisella tavalla. Olemme saaneet Hopelta apua musiikkiopiston lukukausimaksuun, telinevoimistelijan jumppamaksuun ja partiolaiselle lahjakortin, jolla ostimme telttaretkiä varten alennuksesta makuupussin.” – Kyselyyn vastannut vanhempi

Selvityksen perusteella Hopen harrastustuki toimii tehokkaasti. Se mahdollistaa harrastusten jatkumisen ja aloittamisen, tässä järjestyksessä. Se kohdentuu ilmeisen hyvin tarvitseville, ja saajat ovat olosuhteisiin nähden tyytyväisiä ja kiitollisia. Hope koetaan jopa vähän liiankin ihmiskasvoiseksi, kun osa tuen saajista sanoo, ettei kehtaa hakea tukea. Olosuhteet voisivat olla toisetkin. Hope on tuen myöntäjänä tilanteessa, jossa se joutuu ottamaan paikalliset ja sitä laajemmat olosuhteet enemmän ja vähemmän annettuina. Tukiessaan lasten harrastamista järjestö tukee pohjimmiltaan heidän mahdollisuuttaan elää samanlaista lapsuutta kuin muutkin lapset. Tukea saaneet perheet pitävät tätä tukemisen tapaa parempana kuin muita tarjottuja. Tästä ei seuraa, että valtakunnassa olisi kaikki hyvin. Ei seuraa edes se, että Hope järjestönä haluaisi mahdollistaa juuri tässä roolissa ja laajuudessa lasten harrastuksia.

Harrastuksista ja niiden hinnoista tiedetään kohtuullisesti. Useimmiten harrastuksia tarkastellaan ”lajin” sisällä, oli se sitten musiikki, teatteri tai jääkiekko. Asiaa olisi tarvetta tarkastella myös lasten ja nuorten näkökulmasta. Kuvaavaa olisi tarkastella myös esim. lapsilisän ostovoimaa perheiden vapaa-ajanpalveluissa 30 viime vuoden aikana.

*”Harrastus on tolkuttoman kallis, mutta hän on lahjakas ja lähellä maajoukkueetasoa joten jos hän ei saa harrastaa, viemme hänen unelman.”
– Kyselyyn vastannut vanhempi*

Harrastamisen ja koulun tai ammatinvalinnan suhde on muuttunut. Merkittävä ero on myös siinä, miten perheiden tulot määrittävät mahdollisuuksia.

Harrastamisen tarkastelussa pitäisi huomioida lasten idolisuhteet, tuotemerkit, vertaisryhmät, konsolipelit ja muut vastaavat lasten näkökulmasta katsoen.

Pipolätkäromantiikan nimissä ei pidä jarruttaa olosuhteiden kehitystä. Kaiken ei myöskään pidä antaa kehittyä ihan omalla painollaan. Harrastusten pitää tuoda iloa myös hetkessä. Jos ne samalla vievät kohti unelmia, aina parempi. Jos unelmat ovat harrastajan itsensä unelmia, vielä parempi.

"Perheessä kun on useampi lapsi niin jo esim. 30 € kuukausimaksu on helposti liian suuri, kun sen kertoo lasten lukumäärällä. Ihana kun olemme saaneet lasten harrastuksiin tukea, koska muuten emme olisi voineet mahdollistaa lastemme harrastamista. Silloin kun en vielä tiennyt, että harrastukseen voi saada tukea joutui kaksi vanhinta lastamme lopettamaan harrastukset ja neljäs lapsemme siirtyi pois kilparyhmästä, kun maksut olivat niin isoja."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Meillä harrastukset ovat tärkeitä ja ainoa missä en halua säästää ja rajoittaa. Ne ovat iso osa lasten elämää, ystävien, luotettavien aikuisten ja kehityksen osalta. Tilanteemme eron ja työttömyyden myötä oli hankala ja sain suunnattomasti apua kahden lapsen harrastustukien myötä. Näiden tukien avulla pystyin pari kuukautta hengähtämään ilman stressiä, mistä saan taas rahat kasaan. Toivon, että tulevina vuosina tilanne sallii tehdä pienen lahjoituksen takaisin, auttaen jotain toista :)"

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Treenejä 4–6 kertaa viikossa. Lisänä maajoukkueleiritys. Eli valtava osa elämää. Hopen tuki auttanut tämän urheilu-unelman toteutuksessa."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

"Poikamme harrastus on hänelle tärkeä elementti, joka tuo pysyvyyden tunteen perheemme myrskyissä. Mukavaa, säännöllistä, tavoitteellista toimintaa yhdessä kavereiden kanssa, turvallisten aikuisten huostassa. Olemme saaneet Hopelta tukea salibandyn kausimaksuihin, tuki on mahdollistanut pojallamme harrastuksen. Joukkueurheilu tuo sisältöä koko perheelle, kimppekuljetuksineen, talkoineen ja pelireissuineen."

- Kyselyyn vastannut vanhempi

Lähteet

- Armila, Päivi (2020) Syrjäseudun nuoret ja liikuntaharrastukset: Tanssii mummojen kanssa. Teoksessa Kokkonen & Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175. 142–159.
- Bernelius, Venla & Huilla, Heidi (2021) Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7.
- Hakovirta, Miia & Rantalaiho, Minna (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Kela. Helsinki.
- Harrastamisen äärellä (2021) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020, Salasuo M. (toim.). Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja nro.68. Nuorisotutkimusseura nro 223, kenttä. OKM & NTS. Helsinki.
- Hyman, Mark (2013) The Most Expensive Game in Town. The rising cost of youth sports and the toll on today's families. Beacon Press. Boston.
- Isotalo, Kimmo (2016) Jääkiekon siirtyminen ulkokentiltä sisälajiksi vuodesta 1965 alkaen. Liikunta & Tiede 53 (6), 70–78.
- Jalkapallon harrastamisen hinta -tutkimus, ei vuosilukua. Virpi Inkinen, Matti Hakamäki, Kaarlo Laine Mikael Anthoni, Janne Koivisto, Taneli Haara ja Timo Huttunen. Likes ja Palloliitto.
- Jarva, Severi & Keronen, Teemu (2021) Keskisuomalaisten lasten ja nuorten urheiluseuraharrastamisen kustannukset suosituimissa joukkuepeleissä. Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma Liikuntatieteellinen tiedekunta Jyväskylän yliopisto.
- Lehtinen, Anna-Riikka (2021) Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien hintapäivitys vuodelle 2021. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Luoma, Tiia (2020) Taiteen perusopetus. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019–2020. Raportit ja selvitykset 2020:4. Opetushallitus. Helsinki.
- Mitä harrastukset maksavat (2017) <https://www.op-media.fi/omat-rahats/mita-harrastukset-maksavat-taloussvertailussa-kaksi-lapsiperhetta/>
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö Valtion liikuntaneuvosto Nuorisosiain neuvottelukunta Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura), nro 140 Verkkajulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) nro 64.
- Ojala, Anna-Liisa (2021) Kaukaloissa kasvaneet. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 230. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- OKM (2016) Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. OKM. Helsinki.
- Opin polut ja pientareet (2017) Nuorisobarometri, Myllyniemi ja Pekkarinen (toim.). Julkaisuja, nro 200, Kenttä. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Paju, Petri (2020) Best childhood money can buy. Child poverty, inequality and living with scarcity, the Finnish case. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Puronaho, Kari (2014) Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. OKM. Helsinki.
- Remes (2022) <https://www.vertaensin.fi/blog/jalkapallo-harrastamisen-kustannukset>
- Suomalaisten mielestä sata euroa riittää lasten harrastuksiin – monen suosikkilajin harrastaminen maksaa enemmän (2019) <https://www.lahitapiola.fi/tietoa-lahitapiolasta/uutishuone/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/uutinen/1509558517190>
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka (2002) Head-first into Upper Secondary Education: Finnish Young People Making Classed and Gendered Educational Choice. YOUNG 1–18. 2022 SAGE Publications. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/11033088221086078>

Hope
YHDESSÄ & YHTEISESTI

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki
puh. 050 411 2380
toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi